

Opetus- ja kulttuuriministeriölle
VN/1972/2020

Suomen ylioppilaskuntien liiton lausunto koulutuspoliittiseen selonteeseen

Yleiset huomiot

SYL kiittää mahdollisuudesta lausua koulutuspoliittisen selonteon luonnoksesta. Näemme, että selonteossa on paljon erinomaisia tavoitteita ja kehityssuuntia. Asetettujen tavoitteiden toteuttamisella koulutuspolitiikkaa on mahdollista kehittää ja viedä eteenpäin pitkäjänteisesti. **SYL kuitenkin muistuttaa, että hyvät ja laajasti kannatetut tavoitteet ja toimenpiteet vaativat toteutuakseen riittävää resurssointia**, siis koulutuksen rahoittamista. Yhtäaikaiset tavoitteet kansainvälisten opiskelijoiden määrän lisäämisestä ja 50 prosentin korkeakoulutettujen osuudesta nuoreta ikäluokasta vaativat toteutuakseen myös vahvaa sitoutumista rahoituksen lisäämiseen.

Koulutuksen maksuttomuus on suomalaisen koulutusjärjestelmän perusarvo, jota tulisi korostaa myös koulutuspoliittisessa selonteossa. Maksuton korkeakoulutus on merkittävin yhteiskunnallinen saavutettavuustekö. Vaikka koulutus periytyy myös Suomessa ja kehitys on tämän suhteen ollut osin huolestuttavaa, Suomessa kuitenkin kenen tahansa on realistisesti mahdollista päästä korkeakoulutukseen sosioekonomisista lähtökohdistaan riippumatta. Tavoite koulutusasteen nostosta ja vähintään 50 % osuudesta nuorissa korkeakoulutetuissa edellyttää jatkossakin maksutonta koulutusta. Maksuton koulutus kaikilla koulutusasteilla mahdollistaa kaikkien oppijoiden etenemisen koulutusasteelta toiselle.

Yhteisöllisyyden näkökulma näkyy selonteossa muilla koulutusasteilla, mutta ei korkea-asteella. Tämän vuoksi **SYL haluaa kiinnittää erityistä huomiota opiskelijoiden hyvinvointiin, yliopistojen yhteisöllisyyteen ja opintojen saavutettavuuteen**. Puhuessaan opiskelijoista SYL tarkoittaa myös kansainvälisiä opiskelijoita, sillä SYL edustaa kaikkia suomalaisia yliopisto-opiskelijoita.

Selonteon luonnoksessa määriteltyjen suurten tavoitteiden saavuttamiseksi on tärkeää, että opiskelijoiden ja tulevaisuudessa kouluttautumistarpeessa olevien hyvinvoinnista, toimeentulosta ja jaksamisesta huolehditaan. **Opiskelun tulee olla mielekäs ja arvostettu elämänvaihe**. Opintojen sujumisen ja mielekkään opintopolun mahdollistamiseksi opiskelijoiden tukijärjestelmän ja muiden tulolähteiden tulee taata kohtuullinen ja turvallinen toimeentulo opiskelun ajaksi tapahtui se sitten ennen työelämään siirtymistä tai sen lomassa. Tämä on sekä yhteiskunnan, opiskelijan että korkeakoulujen etu, sillä hyvinvoivat opiskelijat valmistuvat hyvinvoivina ja kyvykkäinä työmarkkinoille. SYL katsoo, että huoltosuhteen heiketessä, työllisyyttä edistettäessä ja puolen ikäluokan korkeakouluttautumista tavoiteltaessa on välttämätöntä, että opiskelijoiden toimeentulo, jaksaminen ja tulevaisuudenusko ovat riittävän vahvoja. Nyt erityisesti pandemian seurauksena opiskelijoiden uupumus ja mielenterveyden ongelmat ovat hälyttävällä tasolla. Lisäksi koulutuksen saavutettavuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota, jotta vähintään puolelle ikäluokasta taataan opinnot korkea-asteella vuoteen 2030 mennessä. Korkeakouluopiskelijoiden hyvinvoinnin tulee

näkyä selonteossa nykyistä laajemmin, sillä näin julkilausutusti kaavailtiin jo selontekoa suunniteltaessa.

SYL näkee harmillisena, että korkeakoulutusta käsitellään selonteossa jokseenkin ongelmakeskeisellä tavalla ja opiskelijat nähdään kannustuksen kohteena ja yhteiskunnallisten tavoitteiden saavuttamisen välineinä. Yliopistokoulutuksen tavoitteena ei ole palvella ainoastaan työmarkkinoita ja elinkeinoelämää, vaan laajasti koko yhteiskuntaa yliopistolain mukaisesti. Korkeakoulujen ja opiskelijoiden hyvää ja ahkeraa perustekemistä ei juurikaan käsitellä, vaan selonteossa keskitytään korkeakoulutuksen osalta vain joko ongelmakeskeisyyteen tai keinoihin tavoitella huipputuloksia. Vaikka selonteon julkilausuttuna yhdistävänä tavoitteena on koulutuksen ja tutkimuksen korkea laatu, korkeakouluja käytännössä ohjaava rahoitusmalli mittaa edelleen pääasiassa määriä ja laadun kysymykset jäävät muun informaatio-ohjauksen varaan.

Selonteossa nostetaan esiin lainsäädännön uudistaminen, mutta huomiota tulisi kiinnittää myös muuhun korkeakoulujen ohjaukseen. **Kaikkia haasteita ei ole mielekästä ratkaista ensisijaisesti puuttumalla rakenteisiin (lait ja tehtävät).** Marinin hallitusohjelmassa ja Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen visio 2030:ssa nähdään keskeisenä korkeakoulujen työrauha. Selonteko on näiden tavoitteiden kanssa osittain ristiriidassa keskittyessään vahvasti korkeakoulutuksen rakenteisiin. Korkeakoulujen ja koulutusasteiden välistä yhteistyötä on mielekästä lisätä, mutta ei se ei väistämättä vaadi esimerkiksi yhteisiä konserni- tai omistajuusrakenteita. Kehityksen tulee olla lähtöisin korkeakouluista itsestään ja tarpeenmukaisuudesta, eikä koulutusvastuusääntelyn kehittämisen tule tarkoittaa nykyistä vahvempaa valtiollista ohjausta, vaan sen tulee mahdollistaa korkeakoulujen ja niitä ympäröivän yhteiskunnan vuorovaikutus koulutuksen suunnittelussa.

Yliopistoilla ja ammattikorkeakouluilla tulee jatkossakin olla toiminnallisesti toisistaan erilainen rooli, sekä korkeakouluja koskevan lainsäädännön tulee olla erillistä. Yliopistojen ja ammattikorkeakoulujen yhteistyön ei tule perustua resurssien säästämiseen laadun kustannuksella vaan tutkimuksen ja koulutuksen laadun parantamiseen.

Luku 3.2 Toinen aste

Opiskelijan siirtymän toiselta asteelta korkea-asteelle ja tämän tärkeän nivelvaiheen huomioiminen vaatii kokonaisvaltaista tarkastelua ja useiden eri politiikkalohkojen huomioimista, sillä korkeakouluun hakeutumiseen vaikuttavat ratkaisut toisella asteella, korkea-asteella, opiskelijavalinnassa. Myös sosiaalipoliittinen ulottuvuus (koulutuksen periytyvyys) on merkittävä, sillä se vaikuttaa nuorten käyttäytymiseen ja hakeutumiseen yliopisto-opintoihin.

Yliopistoihin tulee olla mahdollista hakeutua sekä lukion että ammatillisen koulutuksen tutkinnoilla, eikä korkeakoulutukseen hakeutuminen saa olla vain toisen asteen opintomestyksestä kiinni (todistusvalinta), vaan myös muiden valintatapojen on oltava hakijalle mahdollisia ja realistisia. Nykyisellään erityisesti ammatillisella toisen asteen koulutuksella yliopistoon hakeutumiseen ei kannusteta ja ammatillisella pohjalla yliopisto-opinnoissa aloittavien määrä on erittäin vähäinen. Ratkaisuna ei voi olla vain lisätä ammatillisten opiskelijoiden taakkaa vaatimalla heiltä tutkintonsa lisäksi lukion opintojaksoja, vaan myös valintaperusteita tulee tarkastella korkeakouluissa.

Ammatillisella tutkintopohjalla opintonsa aloittaa merkittävä määrä opiskelijoita ammattikorkeakouluissa, joten varsinaisesti korkeakoulukelpoisuudesta ei ole kyse. Yliopistot painottavat valintaperusteissaan lukio-opintojen opetussisältöjä vähentääkseen hakijoille kohdistuvaa painetta. Yhteishaussa yliopistoon huomioidaan todistusvalinnassa vain ylioppilastutkinnon arvosanat. Tämän vuoksi hakijan tekemä valinta lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä vaikuttaa hänen mahdollisuuksiinsa hakeutua ja päästä eri alojen koulutukseen. Nivelvaiheen sujuvoittamiseksi ja ammatillisen toisen asteen tutkinnon suorittaneiden jatko-opintomahdollisuuksien lisäämiseksi on keskeistä varmistaa koulutuspolkujen yhdenvertaisuus koulutuksen duaalimallin molemmilta puolilta korkea-asteelle, sekä yliopistoon, että ammattikorkeakoulutukseen.

Luku 3.3 Korkeakoulut

Korkeakoulutuksen läpileikkaavana on osaamiskeskeisyys, sivistys sen sijaan mainitaan ainoastaan ylevästi johdannossa. SYL näkee, että myös tutkintojen ja laaja-alaisen sivistyksen asema tulee selonteossa tuoda esiin selkeästi, sillä ne toteuttavat koulutuksen merkitystä yhteiskunnassa ja työelämässä. Korkean osaamisen keskeinen perusstandardi on edelleen laadukas korkeakoulututkinto, jonka tutkintoperusteet on mietitty huolella. Sivistystä tukee myös yliopistojen autonomia ja yliopistodemokratia, jotka ovat sivistyksen eilinehtoja. Ne tukevat myös opiskelijoiden demokratiakasvatusta.

Opiskelijavalinnat ja opiskelijamäärä

Aloituspaikkojen merkittävä lisääminen osaamistason nostamiseksi vaatii riittävän resurssoinnin, jotta oppimisen ja opetuksen edellytykset ja koulutuksen riittävä laatu pystytään takaamaan. Osaamistason nostamiseksi tarvitaan SYL:n näkemyksen mukaan useita yhtäaikaista toimia, kuten opiskelijan tukemista sujuvan opiskelun mahdollistamiseksi, sujuvaa siirtymää toiselta asteelta korkeakoulutukseen. Jo nyt vuonna 2020 lisätyt aloituspaikat ovat kohdentuneet melko tasaisesti hakijajoukkoon ja aloituspaikkojen lisäys näyttää kohdentuvan hyvin myös ensikertalaisille. Aloituspaikkoja lisätessä on huomioitava saavutettavuus: keille ja miten aloituspaikkojen lisäys kohdentuu. SYL katsoo, että asiaa on seurattava ja selvitettävä riittävällä tutkimustiedolla ja tarvittaessa ryhdyttävä toimiin eri ryhmien, erityisesti aliedustettujen ryhmien, saavutettavuuden edistämiseksi. Lisäksi opiskelijamäärän kasvaessa on otettava huomioon myös kasvaneen opiskelijamäärän tuen tarpeet.

Hakupainealoilla valikoitumista korostaa raskas opiskelijavalintaprosessi, jossa hakijan on joko suoritettava erinomaiset ylioppilastutkintoarvosanat tai menestyttävä erinomaisesti valintakokeessa. Ensikertalaisikiintiön vaikutusta erityisesti hakupainealojen hakijoihin tulee selvittää. Suuri osa hakupainealalla aloittavista valintakokeella valituista opiskelijoista on käynyt valmennuskurssin. Opiskelijavalintaa tuleekin kehittää entistä enemmän suuntaan, jossa valmennuskurssista ei ole hyötyä. Valmennuskurssien siirtymistä yhä nuoremmille tulee ehkäistä myös opiskelijavalintoja suunniteltaessa.

Yhdenvertaisen opiskelijavalintojen nivelvaiheen varmistamiseksi opiskelijavalintojen kehittämishankkeen seurantatutkimusta tulee jatkaa, sekä arvioida todistusvalinnan laajan käytön tosiasialliset vaikutukset korkeakoulutuksen saavutettavuuteen. Muutoksia tehdään tarvittaessa

hakijoiden ennakkointimahdollisuudet ja hyvinvointi huomioiden. Yhteishaun paineen vähentämiseksi ja hakijasuman helpottamiseksi on myös siirtoväyliä korkeakoulujen sisällä ja yliopistojen välillä edelleen syytä merkittävästi kehittää.

Korkeakoulutukseen pyrittiin nyt vuosittain noin kolminkertainen joukko koulutuspaikkoihin nähden, minkä hidastaa korkeakouluopintojen aloittamista. Niin kutsuttu hakijasuma on paljolti harjoitetun koulutuspolitiikan seurausta, vaikka tavoitteena on useamman vuoden ajan ollut siirtymän nopeuttaminen toiselta asteelta korkea-asteelle. Tavoitteen eteen tehtyjä politiikka toimia on esimerkiksi ensikertalaisikiintiöiden asettaminen vuona 2016. Ensikertalaisikiintiöistä ei kuitenkaan voida katsoa olleen merkittävää nopeuttavaa tekijää korkea-asteelle siirtymisessä. 19-vuotiaiden aloittajien osuus putosi korkeakouluissa vuonna 2016 ensikertalaisuusikiintiön tullessa voimaan. Määrä on kasvanut vuoden 2015 tasolle vasta vuoteen 2019 mennessä, mutta uudistus ei ole kuitenkaan kasvattanut 19-vuotiaiden sisäänpäässeiden määrää vuoden 2015 tasosta (Vipunen). Hakijoita, jotka ovat todellisuudessa päässeet ensikertalaisikiintiössä ei-ensikertalaisen ohi, on useamman vuoden ajalta yhteensä muutamia satoja kymmenistä tuhansista paikan vastaanottaneista. Ensikertalaisikiintiöiden haasteena on niistä aiheutuva taktikointi ja pelko ottaa opiskelupaikka vastaa, mikä ei nopeuta siirtymää, vaan saa osan ylioppilaista pitämään väli vuoden/vuosia. Hakijaa ei tule syyllistää taktikoinnista ja ensikertalaisuuden optimoinnista mieluisaan opiskelupaikkaan.

Avoin korkeakoulutus

Avointa yliopistoa on pyritty kehittämään palvelemaan erilaisia tarpeita, kuten helpottamaan opiskelijavalintoja ja palvelemaan oppijoita paremmin jatkuvan oppimisen uudistuksen yhteydessä. Uudistuksia tehdessä tulee selvittää kokonaiskuva avoimen yliopiston tulevaisuudesta. Nykyisellään avoimen kehittäminen on kokeilevaa ja on testannut lain rajoja. Mikäli avoin korkeakoulutus laajenee voimakkaasti täytyy selkeämmin osoittaa kenellä on vastuu niiden toiminnan ja tarjonnan arvioinnista.

Avoimen korkeakoulutuksen merkitys on kasvanut viime vuosina sekä rahoitusmallissa että muussa korkeakoulujen ohjauksessa ja siksi se tulisi huomioida laajemmin myös koulutuspoliittisessa selonteossa. Avointa korkeakoulutusta kehitetään samanaikaisesti sekä opiskelijavalintojen että jatkuvan oppimisen työkaluksi. Tästä nopeasta kehityksestä johtuen **SYL esittää, että koulutuspoliittiseen selontekoon kirjataan toimenpiteeksi laatia visio avoimesta korkeakoulutuksesta**. Visio tulee toteuttaa korkeakoulujen ja sidosryhmien yhteistyönä. Tämän yhteydessä tulee pohtia kriittisesti avoimen kasvattamisen vaikutuksia opiskelijavalintojen saavutettavuuteen, koulutuksen maksuttomuuteen ja rahoitukseen sekä opiskelijoiden yhdenvertaiseen asemaan muun muassa toimeentulon näkökulmasta.

Avoimen korkeakoulutuksen rooli opiskelijavalinnassa on toimia täydentävänä osana, ollen korkeintaan noin kymmenesosa opiskelijavalinnassa valittavasta opiskelijamäärästä, eikä sen tule toimia maksullisena väylänä valintajärjestelmän kiertämiseen, saati pääasiallisena valintaväylänä. Avoimen valintaväylän merkittävä laajentaminen rapauttaa koulutuksen maksuttomuuden periaatetta. Avomelle yliopistolle ei ole jatkossakaan tarpeen osoittaa tutkinnonanto-oikeutta. Avoimen korkeakoulutuksen laajentuessa on myös sen rahoituskysymys ratkaistava.

Avoimen väylän opinto- ja työmäärän tulee olla kohtuullinen verrattuna muihin valintaväyliin, ja suoritettujen opintojen tulee olla hyväksyttävissä muissa korkeakouluissa. Avoimesta korkeakoulutuksen väylästä voitaisiin kuitenkin kehittää nykyistä yhdenvertaisempi ja mahdollisuuksia tarjoava tapa osoittaa korkeakoulutuksessa tarvittavaa osaamista.

Pienet osaamiskokonaisuudet (micro credentials) ovat suomalaisessa kontekstissa luontaisesti esimerkiksi avoimen korkeakoulutuksen opintojaksoja tai opintokokonaisuuksia (jos määritelmänä on soveltuvuus tutkintoon ja yleinen hyväksyttävyyys ja mitattava laatu). Nämä palvelevat myös ja erityisesti jatkuvaa oppimista ja avoimen tarjontaa on luontevaa kehittää vastaamaan tarvetta.

Alustamaisuus, digivisio ja digipedagogisiin taitoihin panostaminen

SYL kannattaa lämpimästi digitaalisen opintotarjonnan tuomia mahdollisuuksia opiskella joustavasti eri opintokokonaisuuksia eri korkeakouluista hyödyntämällä digitaalisia alustaratkaisuja. Korkeakoulujen välinen yhteistyö ja todellinen joustavuus kuitenkin vaatii selkeitä päätöksiä siitä, että rahoitus on sama riippumatta siitä, missä opintopisteitä suoritetaan. Rahoituksen olisi siis laajassa digitaalisessa opintotarjonnassa seurattava suoritettua opintopistettä, jotta opintojen tarjonta on korkeakoululle kannattavaa. Samaan aikaan on kiinnitettävä huomiota opintojen yhtenäiseen mitoitukseen, jotta opintopisteen vaatima työmäärä on ennakoitavissa kautta koko koulutusjärjestelmän. Kun kehitetään etänä opiskelua ja digitaalista liikkuvuutta, on pidettävä huoli myös riittävästä opiskelijan tukipalveluista, jotta ne ovat opiskelijan kannalta selkeä ja käytännössä toimiva kokonaisuus.

Opiskelijan koulutuspolku

Koulutuspolkujen pituuden korostaminen on osittain harhaanjohtavaa. Tutkinnon suorittaminen tavoiteajassa on Suomessa [Education at a Glance -selvityksen](#) mukaan OECD-maiden keskiarvoa parempaa ja tutkinnon suorittamiseen kulutettu aika on laskenut vuosi vuodelta. Valmistumista hidastaa opintojen aikainen työssäkäynti, mutta juuri vankka opintojen aikainen työssäkäynti mahdollistaa tutkimusten mukaan suomalaisten sujuvan siirtymisen työelämään ja nopean kiinnittymisen omaa osaamista vastaaviin töihin verrattuna muihin Euroopan maihin. Opiskelijan etuudet eivät tällä hetkellä riitä välttämättömiin elinkustannuksiin ilman opintolainaa. Erityisesti matalasti koulutetusta ja pienituloisesta sosiaalisesta taustasta lähtöisin olevat opiskelijat voivat olla arkoja turvautumaan opintolainaan elinkustannuksiensa kattamiseksi. Opiskelijoiden työntekeä on tästä syystä yleistä. Lisäksi useissa ammateissa ja työtehtävissä vaaditaan uudelleen kouluttautumista. Edellä mainituista syistä SYL ei jaa puhetta epätarkoituksenmukaisista koulutusputkista, vaan katsoo että sen sijaan tulisi panostaa sujuviin siirtymiin, opiskelijan tukien ja työnteon yhteensovittamiseen, koulutuspaikkojen riittävyteen ja elinikäiseen oppimiseen.

Kansainvälisten opiskelijoiden rekrytointi

SYL kannattaa kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden kokonaismäärän kasvattamista, mutta ei näe 15 prosentin osuuden tavoittelua tarkoituksenmukaisena. Huoltosuhteen heikentyessä on ymmärrettävää, että kansainväliset osaajat ja näiden rekrytointi todetaan välttämättömänä keinona Suomen työllisyyden ja talouden pelastamiseksi. SYL näkee, että kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden kokonaismäärää tulee kasvattaa, huolimatta kotimaisten opiskelijoiden

määrästä. Täten SYL ehdottaa, että koulutuspoliittiseen selontekoon toimenpidekirjauksessa suositetaan tavoitteellista kokonaislukumäärää prosenttiosuuden sijasta, esimerkiksi vuosittain läsnäolevaksi ilmoittautuvien kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden määrä. Lisäksi tulee kiinnittää huomiota siihen, miten kansainvälisten opiskelijoiden määrä jakautuu eri korkeakoulujen välillä. Yksinkertaistettu prosenttiosuus ei palvele myöskään tätä tarkastelua.

Yksinkertainen prosenttiosuus kansainvälisiä opiskelijoita ei tee korkeakoulusta kansainvälistä. Jotta voimme nostaa kansainvälisten opiskelijoiden ja hakijoiden määrää, tulee luoda ja kehittää kansainvälisiä kampuksia. Nämä vaativat investointeja, tukipalveluja ja suunnittelua, kansainvälisten opiskelijoiden tarpeet huomioiden. Kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden rekrytointi ja Suomeen työllistyminen ovat osa kokonaisuutta, johon sisältyy muun muassa oleskelulupaprosessien sujuvuus, opiskelijoiden toimeentulo, opintojen kustannukset, englanninkielisten tutkintojen määrä ja laatu, sekä korkeakoulun kansainväliset palvelut.

SYL iloitsee, että kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden maahantulon sujuvoittamiseen on kiinnitetty huomiota ja että mainittu TalentBoost-ohjelmatyö on lähtenyt rakentavasti ja tehokkaasti käyntiin. SYL painottaa, että kansainvälisten tutkinto-opiskelijoiden maahantulon sujuvoittaminen tulee tapahtua jo lähivuosina, jotta voimme nähdä sen vaikutukset vuoteen 2030 mennessä.

Tasa-arvo toteutuu nykyistä paremmin korkeakoulutuksessa

Esimerkiksi maahanmuuttajien, maahanmuuttajataustaisten, vammaisten ja toimintarajoitteisten henkilöiden lisäksi muun muassa romani- ja saamelataustaiset opiskelijat ovat aliedustettuja suomalaisessa korkeakoulutuksessa. Kansainvälisten, sekä vaihto- että tutkinto-opiskelijoiden osallisuuteen ja hyvinvointiin tulee kiinnittää huomiota. Lisäksi korkeakoulujen antirasistiseen ja muuhun konkreettiseen turvallisempaan tilaan mahdollistavaan työhön tulee panostaa kunnianhimoisesti, jotta tosiasiallisesti osallistava ja yhdenvertainen opiskeluympäristö pystytään takaamaan jokaiselle opiskelijalle.

Korkeakouluissa tehtävään ahdisteluun, häirintään ja syrjintään tulee laatia konkreettiset toimenpiteet sekä ennaltaehkäisevässä että korjaavassa tarkoituksessa ja henkilöstöä tulee kouluttaa systemaattisesti liittyvistä aiheista. Koulutusalojen sukupuolittuneisuuteen tulee vastata läpi koulutuspolun varhaiskasvatuksesta asti esimerkiksi sukupuolisensitiivisellä kasvatuksella ja opetuksella, sekä toisen ja korkea-asteen nivelvaiheessa täytyy pitää huoli opinto-ohjaajien osaamisesta sukupuoli- ja kulttuuritietoisessa ohjauksessa. Samalla on pidettävä huolta huolta opinto-ohjaajien mitoittamisesta siten, että yhtä ohjaajaa kohden osoitetaan korkeintaan 200 opiskelijaa. Yhdenvertaisuuslakiin pohjautuvaa koulutuksen järjestäjän yhdenvertaisuuden edistämisen velvoitetta tulee edistää kaikessa korkeakoulujen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyössä. Positiivisen erityiskohtelun suomia mahdollisuuksia tulee hyödyntää aktiivisesti moninaisten opiskelijoiden tosiasiallisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden parantamiseksi.

Opiskelijavalinnoissa on huomioitava korkeakoulutuksen saavutettavuus, jolloin ensisijaisen valintaväylän tulisi olla maksuton, sekä toisen asteen opintomenestyksestä riippumaton.

Opiskelijavalintoja on kehitettävä hakijaystävälliseen suuntaan, eli on otettava huomioon moninaisista taustoista tulevat hakijat, sekä hakijoiden mahdollisuus ennakoita hakutavan potentiaalisia muutoksia. Opetus- ja kulttuuriministeriön alainen työ korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelman parissa on tarkoituksenmukainen tapa edistää laaja-alaista työtä koulutuksellisen tasa-arvon parissa.

On rohkaisevaa, että korkeakoulujen on vuoden 2022 aikana tarkoitus laatia yhteisten suuntaviivojen pohjalta omat saavutettavuussuunnitelmat. On hyvä, että korkeakoulujen erilaiset tilanteet, tarpeet ja jo tehty työ tasa-arvon, yhdenvertaisuuden sekä saavutettavuuden parissa otetaan huomioon siten, että korkeakoulut tekevät yhteisten kansallisten linjausten perusteella omat paikalliset saavutettavuussuunnitelmansa, joilla mahdollistetaan konkreettisten tavoitteiden syntymistä ja edesautetaan niiden toteutumista. On tarkoituksenmukaista, että suunnitelmien toteutumista seurataan ja arvioidaan osana korkeakoulujen ja opetus- ja kulttuuriministeriön välistä ohjausprosessia.

Samalla korkeakoulujen tulee kiinnittää erityistä huomiota tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmiinsa, jotka vuoden 2020 opetus- ja kulttuuriministeriön selvityksen mukaan ovat olleet vajavaisia, sekä sisällöltään että toteutukseltaan. Selonteon luvun 4 alaotsikon "Koulutuksellista tasa-arvoa – tasa-arvoa koulutuksella" alla on monia tarpeellisia nostoja, joiden pohjalta koulutusjärjestelmän kautta toteutettavaa tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta on hyvä lähteä jatkokehittämään.

Luku 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

SYL pitää hyvänä kirjauksia tutkitun tiedon ja tieteen merkityksestä korkeakoulutuksen perustana. Tutkimukselliset ja tiedon analysointitaidot nousevat yhä merkittävämpään asemaan tiedon määrän kasvaessa digitalisoituvassa maailmassa. Tieteellisen tiedon tulee olla yhä useamman saatavilla.

Suomalaisessa tutkimuksessa huomioidaan molempien kansalliskielten asema tieteen kielenä, ja korkealaatuista tutkimusta tulee tehdä kaikilla aloilla molemmilla kansalliskielillä.

Myös yksityisen sektorin rahoittaman tutkimuksen rahoituskanavat on oltava avoimesti nähtävillä tutkitun tiedon riippumattomuuden varmistamiseksi.

Luku 3.6. Jatkuva oppiminen

Osioissa ei tule tehdä rajausta sen suhteen, onko jatkuva oppiminen tutkintokoulutukseen perustuvaa vai nojaako se tätä pienempiin kokonaisuuksiin. Tutkimusten perusteella tiedetään, että korkea-asteen koulutusta ja osaamista tarvitaan tulevaisuudessa entistä enemmän. Ei ole järkevää tai mahdollista vastata tähän tarpeeseen vain lyhytkestoisilla koulutuksilla. Mitään väestönosaa ei tule rajata minkään korkeakoulujen tarjoaman opetuksen ulkopuolelle. Työmarkkinat vaativat tulevaisuudessakin tutkintokoulutuksen tuottamaa osaamista, eikä jatkossakaan mitään väestönosaa/ikäisiä jtn. tule rajata minkään korkeakoulujen tuottaman koulutuksen ulkopuolelle.

Näin ollen on keskeistä, että jatkuvan oppimisen kehittäminen ei heikennä tutkintokoulutuksen resursseja. Lisäksi osaamisen päivittäminen on mahdollista jokaiselle riippumatta yksilön varallisuudesta tai työsuhdestatuksesta.

SYL on yhtä mieltä siitä, että korkeakoulutuksen on huomioitava nopeasti muuttuvat osaamistarpeet ja tarjottava kanavia jatkuvaan oppimiseen. Yksi hyvä esimerkki tällaisesta toiminnasta on useassa yliopistossa jo nyt käytössä oleva malli, jossa valmistuneella on mahdollisuus maksutta täydentää tutkintoa valmistumisen jälkeen rajatun ajanjakson ajan.

SYL pitää tärkeänä, että ajatus läpi elämän ulottuvasta oppimisesta ei typisty vain työelämän tarpeesta lähteväksi jatkuvaksi oppimiseksi. Elinikäinen oppiminen ei saa olla vain työelämää varten, vaan sen laajempi sivistyksellinen näkökulma tulee huomioida. Koulutus ja elinikäinen oppiminen eivät hyödynnä vain yksilöä, vaan uudistavat työelämää ja yhteiskuntaa.

Luku 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Korkeakouluille nähdään selonteossa uusia tehtäviä ja olemassaolevia tehtäviä kehitetään ja laajennetaan, mutta näiden resurssointia tai henkilöstövaikutuksia ei arvioida kattavasti. Myös korkeakoulutukseen kohdistuu lisävaatimuksia opettavalle henkilökunnalle esimerkiksi digipedagogiikan, ympäristö- ja yhdenvertaisuuskasvatuksen vuoksi.

Opiskelijoiden hyvinvointiin voidaan konkreettisesti vaikuttaa muun muassa linjaamalla opintopsykologien määräästä jokaisessa korkeakoulussa. Psykologiliitto suosittaa tällä hetkellä yhtä opintopsykologia 4000 opiskelijaa kohden.

Muiden koulutusasteiden tavoin luvussa tulisi huomioida myös korkeakoulujen opetus-, ohjaus ja muun henkilöstön osaaminen ja hyvinvointi. Digitalisaation kaltaiset isot kehityssuunnat ovat haastaneet ja haastavat korkeakoulupedagogiikkaa. Pedagogiikan ja koulutuksen tutkimusperustainen kehittäminen tulisikin näin ollen huomioida selkeämmin myös selonteossa.

Ohjaus- ja opetushenkilökunnan kohdalla on varmistettava myös ruotsinkielisen koulutuksen resurssit ja riittävyys. Tällä hetkellä ruotsinkielisissä kouluissa toimii opinto-ohjaajina epäpäteviä henkilöitä. Heidän täydennyskoulutuksensa on tärkeää, mutta vaatii resursseja. Yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävä osaaminen tulee huomioida systemaattisesti opetus- ja ohjaushenkilöstön kouluttamisessa esimerkiksi antirasistisen sekä sukupuoli- ja kulttuuritietoisuuden osaamisen näkökulmista.

Luku 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Luvun kirjaukset ovat oikean suuntaisia ja tavoiteltavia. Kiitämme erityisesti siitä että kunkin taiteenalan erityispiirteet otetaan huomioon kehittämistyössä ja taiteen merkitys ihmisyyteen vaikuttavana tekijänä on huomioitu. Kirjaukset vaativat rinnalle toteutuakseen kuitenkin resurssointia ja konkreettista tukemista. Taideopetuksen kielten kohdalla tulisi arvioida opetuksen toteuttamista myös muilla kielillä kuten saameksi. Taideopetuksen pariin tulisi kannustaa kaikkia väestöryhmiä kuten vanhempia ikäryhmiä. Taidealojen imagoa voitaisiin parantaa kasvatuksen ja avoimen

taideopetuksen kautta. Luotettavan ja kattavan tietopohjan kasvattamisen lisäksi on varmistettava opettajien pätevyys.

Luku 3.9 Opintotuki

Tilannekuva

Selonteon luonnoksessa esitellään opintotukea pääasiassa tämänhetkisen tilanteen mukaisesti. Katsomme, että selonteossa olisi tarpeen esitellä pääpiirteittäin myös menneiden vuosien kehityskulkuja. Selonteossa tulisi viitata esimerkiksi viimeisten kymmenen vuoden aikaisiin opintotukeen tehtyihin lukuisiin muutoksiin ja tunnistaa voimakas opintolainakannan kasvu ja vastikkeellisuuden tiukentuminen tuen ehtojen lisääntyttä.

Opintolaina

SYL on tyytymätön koulutuspoliittisen selonteon luonnokseen opintolainasta kirjattuun tulkintaan. Opintolainasta on viime vuosina tullut nopeasti välttämätön osa opiskelijoiden toimeentuloa, vaikka sen pitäisi olla ensisijassa vapaavalintainen toimeentulon parantamisen väline. Selonteon kirjaukset korostavat opintolainan investointiluonnetta. Opiskelijalla on oikeus riittävään toimeentuloon eikä se ole hänelle investointi vaan välttämättömyys.

Näillä perusteilla **SYL esittää lauseen “Opintolaina korostaa koulutuksen investointiluonnetta.” poistamista.**

Opintotuen kehittämisen tavoitteet

Opintotuen kehittämiseksi on asetettu selonteon luonnoksessa monta eri tavoitetta eri osissa tekstiosaa ja toimenpiteiden luetteloa. Ehdotamme, että näitä erilaisia tavoitteita tarkastellaan ja niistä luodaan yhtenäisempi tavoitetila, joka määrittelee yksiselitteisesti opintotukijärjestelmän kehityssuunnan. Tämä on kirjattava kappaleen *Tavoite*-kohtaan. Katsomme, että tavoitteeksi tulisi määritellä seuraava:

“Opintotukijärjestelmää kehitetään yhdenvertaisten opiskelumahdollisuuksien edistämiseksi, täysipäiväisen opiskelun mahdollistamiseksi ja opiskelijan riittävän toimeentulon turvaamiseksi yhdessä muiden opiskelijoiden etuuksien kanssa. Lisäksi otetaan huomioon sosiaaliturvan uudistukseen ja jatkuvan oppimisen edistämiseen liittyvät tavoitteet.”

Toimenpiteet

Näemme listatut toimenpiteet tarpeellisiksi. Niiden avulla voidaan korjata nykyisen opintotukijärjestelmän vajavaisuuksia, jotka ovat aiheuttaneet opiskelijoille huolta ja harmia. Kannatamme erityisesti opintotuen indeksisidonnaisuutta, opintorahan tason korottamista, tulorajojen korottamista, opintotukikuukausien määrän lisäämistä sekä tuen ylempään ja alempaan korkeakoulututkintoon sitomisesta luopumista.

Toivomme, että kolmannen toimenpide-ehdotuksen sisältöä selkeytetään. Kehotamme esimerkiksi jakamaan toimenpiteen kahdeksi niin, että toinen käsittelee opintotuen rakenteiden tarkastelua ja toinen opintotukea osana sosiaaliturvauudistusta.

Opintotukijärjestelmää on muokattu viime vuosien aikana tiuhaan ja yksittäisten muutosten, kuten opintorahan leikkauksen, opintopisterajojen, tukikuukausien vähentämisen jne. arviointiin on tarvetta. Ehdotamme, että selontekoon sisällytetään toimenpiteeksi seuraava:

“Arvioidaan opintotukeen tehtyjen muutosten, kuten siihen lisättyjen ehtojen ja kannusteiden (mm. opintopistevaatimusten ja opintotukikuukausien rajoittamisen ja tutkintoasteisiin sitomisen), opintorahan tason muutosten sekä muiden rakenteellisten muutosten vaikutuksia ja tarkoituksenmukaisuutta.”

Opiskelijan etuudet ja sosiaaliturvauudistus

Opiskelijan etuuksien on oltava kokonaisuudessaan mukana sosiaaliturvan kokonaisuudistuksessa. Kehotamme harkitsemaan tämän vuoksi, olisiko opintotuen siirto sosiaali- ja terveystieteiden vastuulle tarpeellinen sosiaaliturvan uudistuksen yhteydessä. Katsomme, että keskipitkän tähtäimen tavoitteena on opiskelijan toimeentulon ja työnteon mahdollistava kannustava sosiaalietuus. Näkemyksemme mukaan sen on rakennuttava perustulon varaan.

Luku 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Luvun tavoitteet ja toimet ovat kannatettavia, mutta vaativat konkretiaa. Ruotsinkielistä koulutusta tarjoavat tahot eivät voi tehdä samassa määrin yhteistyötä muiden korkeakoulujen kanssa kurssien tai kokonaisuusien suorittamiseksi johtuen koulutuksen resurssi-intensiivistä. Profiloituminen on haasteellista, sillä ruotsinkielisten korkeakoulujen on taattava laaja-alainen opetus. Mahdollisuuksia ruotsin tai muiden pohjoismaisten kielten kurssien suorittamiseen olisi tarjottava esimerkiksi yhteistyöllä Pohjoismaiden kanssa. Tämän mahdollistamiseksi tarvitaan rahoitusta.

Luku 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

SYL kannattaa toimia aliedustettujen ryhmien koulutukseen pääsemiseksi (ks. 3.3 “Tasa-arvo toteutuu nykyistä paremmin korkeakoulutuksessa”), kuitenkin huomioiden uusien tehtävien vaatimat resurssit ja osaaminen. Jos yliopistolakia muutetaan lisäämällä maahanmuuttajien valmentavan koulutuksen säännökset, tulee tämän myös heijastua yliopistojen rahoituksessa.

Luku 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät.

Korkeakouluopiskelijoiden mielenterveyden haasteet ovat lisääntyneet koko vuosituhaten alun ajan. Korkeakouluopiskelijoiden terveystutkimuksen (2016) tulosten perusteella psyykkisiä vaikeuksia oli 30 prosentilla kyselytutkimukseen vastanneista. Yleisimpiä haasteita ovat olleet muun muassa jatkuvan ylirasituksen kokeminen, masentuneisuus, opiskelutehtäviin keskittymisen vaikeus ja valvominen huolien takia. Mielenterveyssyyt ovat keskeisin opiskelukykyä heikentävä tekijä.

Koronaepidemia on koetellut opiskelijoiden jaksamista ennennäkemättömällä tavalla muun muassa hankaloittaen opintojen suorittamista ja lisäksi yksinäisyyttä sekä uupumusta. Mielenterveyden haasteet eivät näy pelkästään opiskelukyvyyssä, vaan vaikutukset ulottuvat pidemmälle elämänkulussa. Mielenterveyteen liittyvät vaikeudet lisäävät riskiä opintojen keskeyttämiselle ja syrjäytymiselle.

Nuorten aikuisten mielenterveyssyistä johtuvat työkyvyttömyyseläkkeelle siirtymiset ovat kasvaneet 2000-luvulta lähtien. Mielenterveyden häiriön takia opiskeluista tai työelämästä tippuvien tilanne on hälyttävä, sillä työkyvyttömyyseläkkeelle jääneistä nuorista aikuisista vain viidesosa palaa pysyvästi työmarkkinoille. OECD on arvioinut, että mielenterveyden heikentymisen aiheuttamat työmarkkinoiden, terveystalouden ja sosiaaliturvamenojen kustannukset ovat vuosittain 11 miljardia euroa.

SYL painottaa, että opiskelijoiden poikkileikkaavaan hyvinvointiin panostamisen tulee olla ehdottoman ensisijaisia prioriteetteja kaikessa koulutusjärjestelmän parissa tehtävässä työssä.